

ŠTÚDIE

JOZEF MLÁDEK

**PRIEMYSELNÉ UZLY AKO JEDNOTKY PRIEMYSELNEJ REGIONALIZÁCIE
A ICH IDENTIFIKÁCIA V REGIÓNE SENICA**

Jozef Mládek: Industrial Nodes As Units of Industrial Regionalization And Their Identification in the Region of Senica. Geogr. Čas., 31, 1979, 4; 9 maps, 1 tab., 36 refs.

The problem of forming optimal territorial industrial formations is one of key ones in the present geography of industry. Industrial nodes are considered as units of industrial regionalization. Within the selected region the methods of their delimitation are verified. The units laid out are relatively small formations and they have the marks of industrial groupings.

ÚVOD

Optimalizácia rozmiestnenia a organizácie socioekonomickej aktivity sa pokladá za jeden z dôležitých problémov ekonomicko-geografického výskumu. Osobitný dôraz sa týmto otázkam prisudzuje pri rozpracúvaní teórií lokalizácie priemyslu, ako aj pri ich aplikácii v plánovacej a riadiacej praxi. V súčasnosti sa už všeobecne uznávajú schopnosti dosahovať určitý ekonomický a spoločenský efekt mnohých teritoriálnych priemyselných útvarov, akými sú napr. teritoriálne priemyselné komplexy, priemyselné uzly, priemyselné centrá a pod. V týchto útvaroch sa vytvárajú predpoklady na racionálnejšie využitie prírodných a spoločenských zdrojov, na optimálnu organizáciu výrobného procesu, na lepšie využitie výrobnéj a nevýrobnéj infraštruktúry.

Dosiaľ používané typy teritoriálnych priemyselných útvarov sú dosť početné a nie vždy sa používajú kategórie svojím obsahom identické. Možno ich rozdeliť do dvoch skupín. Do prvej skupiny zaraďujeme tie útvary, ktoré spĺňajú určité kritériá štruktúry (zloženia a vnútorných väzieb), pričom sa nezanedbávajú ani teritoriálne požiadavky. Takými sú teritoriálne priemyselné komplexy a zoskupenia, ako aj priemyselné energetickovýrobné cykly. Druhú skupinu tvoria početné teritoriálne jednotky priemyselnej regionalizácie. Najčastejšie sa stretávame s takými útvarmi, akými sú priemyselné centrum, priemyselný uzol a priemyselný región.

Cieľom nášho príspevku je štúdium vybraných typov teritoriálnych priemyselných útvarov v regióne Senica. Ide najmä o preverenie metód a postupov

delimitácie priemyselných uzlov, ako aj o objasnenie špecifických znakov týchto útvarov v našich podmienkach. Niektorým teoretickým otázkam sa vo väčšom rozsahu venujeme v inej práci [24], preto tu sa zmienime iba o niektorých vybraných kategóriách.

JEDNOTKY PRIEMYSELNEJ REGIONALIZÁCIE

Súbor jednotiek priemyselnej regionalizácie je dosť početný, čo vyplýva z rozdielov v obsahovej náplni jednotiek, ako aj z metodologickej odlišnosti priemyselnej regionalizácie. Za elementárnu teritoriálnu jednotku priemyselnej regionalizácie pokladáme priemyselný závod. Možno pri nej identifikovať viaceré znaky, ktoré majú ostatné jednotky (vnútorná štruktúra, vonkajšie vzťahy odberateľsko-dodávateľské, výrobný potenciál a pod.). Významnú funkciu týchto jednotiek treba vidieť v tom, že sú nositeľmi základných informácií, ktoré sú potrebné na identifikáciu jednotiek vyšších rádo.

Priemyselné centrum je základnou teritoriálno-výrobnou jednotkou priemyselnej regionalizácie. Môže ho predstavovať zoskupenie viacerých priemyselných závodov alebo iba územná jednotka s jedným závozom. Rozhodujúcim kritériom vymedzenia priemyselných centier sú hranice administratívnych jednotiek (sídel). Do príslušného centra sú zaradené všetky priemyselné závody, lokalizované v priestore danej administratívnej jednotky. Lokalizácia priemyselných závodov v centre sa opiera o jednotu dopravnogeografickej polohy a využitie spoločnej výrobnéj i nevýrobnéj infraštruktúry. Niekedy sa v centre formuje i optimálnejšia štruktúra s prítomnosťou takých foriem, akými sú kombinácia, kooperácia a pod. Priemyselné centrá sa za určitých podmienok stávajú súčasťou teritoriálnych priemyselných a výrobných jednotiek vyšších rádo, akými sú priemyselné uzly, priemyselné a výrobné komplexy a pod.

Priemyselný uzol predstavuje osobitnú jednotku priemyselnej regionalizácie, ktorá okrem určitých teritoriálnych parametrov má i viaceré štruktúrne znaky. Z teritoriálneho aspektu môže byť tvorený jedným alebo niekoľkými priemyselnými centrami, ku ktorým sú priradené i menšie teritoriálne jednotky (priemyselné lokality) a s nimi zviazané príľahlé teritórium. Za štruktúrne znaky priemyselného uzla možno pokladať určitý stupeň komplexnosti, prítomnosť väzieb rozličných typov, najmä prostredníctvom dopravnej polohy, spoločnej infraštruktúry, ako aj výrobnotechnologických a ekonomickoriadiacich väzieb.

Pri posudzovaní požiadavky vnútorných väzieb priemyselného uzla sa stretávame s dosť rozdielnymi názormi. Podľa toho sa aj niektoré predstavy priemyselného uzla približujú buď k teritoriálnemu priemyselnému komplexu, alebo k priemyselnému zoskupeniu. Viaceré aplikácie priemyselných uzlov ako jednotiek priemyselnej regionalizácie ukázali, že požiadavku vnútorných väzieb v týchto jednotkách treba posudzovať voľnejšie. V mnohých uzloch sú rozhodujúce iba niektoré druhy väzieb. Táto požiadavka by mohla nájsť silnejšie uplatnenie pri typológii priemyselných uzlov. Perspektívne však priemyselný uzol možno pokladať za jednu z optimálnych foriem rozmiestnenia priemyselnej výroby, ktorej vnútorné usporiadanie smeruje k vytvoreniu teritoriálneho priemyselného komplexu.

Najčastejšie používanou jednotkou priemyselnej regionalizácie je priemyselný región. Značnú variabilitu pozorujeme pri obsahovom vymedzení tejto jednotky, ako aj v metódach a technikách jej štúdia.

DELIMITÁCIA PRIEMYSELNÝCH UZLOV

Pre štúdium problematiky priemyselných uzlov sme zvolili región Senice, ktorý sa v zásade zhoduje s administratívno-politickým regiónom okresu Senica.

Z celoslovenského hľadiska región Senica nepatrí k územiám s vysokým stupňom koncentrácie priemyslu. Naopak, vo viacerých ukazovateľoch sa približuje k celoslovenskému priemeru. V rade usporiadaných hodnôt zo súboru podobných teritoriálnych jednotiek Slovenska (okresy) región Senica má približne mediánovú polohu (12.—17. miesto). Na základe týchto, ako aj ďalších hodnotení (index koncentrácie, intenzita priemyselnej zamestnanosti, veľkosť priemyslu) možno región Senice pokladať za teritoriálnu jednotku so stredným stupňom industrializácie.

Niekedy sa región Senice začleňuje do širšieho zázemia regiónu Bratislavy. Niektoré naše analýzy takisto potvrdili, že región má znaky, ktoré svedčia o jeho určitej gravitácii k hlavnému mestu SSR. Predovšetkým v južnej časti regiónu sú zásluhou veľmi dobrých dopravných spojov intenzívne kontakty (dochádzka do zamestnania, orientácia poľnohospodárstva i niektorých priemyselných závodov a iné) s Bratislavou. Región má však veľa špecifických znakov, a to tak vo sfére prírodných elementov, ako aj v historickom vývine, štruktúre osídlenia, poľnohospodárstve a pod., ktoré umožňujú a vyžadujú jeho hodnotenie ako osobitnej teritoriálnej jednotky.

Región Senice je mladé priemyselné územie. Napriek starším tradíciám remeselnej a manufaktúrnej výroby intenzívnejší rozvoj priemyslu začal až v medzivojnovom období a významnejšie postavenie vo výrobnej štruktúre regiónu získal až po II. svetovej vojne.

V regióne sa vytvorilo niekoľko významných remeselníckych stredísk. Remeselná výroba sa opierala o dôležité dopravné spojenia, ktoré viedli regiónom, a o blízkosť trhov veľkých miest. Boli to však najmä prebytky pracovných síl, ktoré nestačilo zamestnať poľnohospodárstvo a ktoré, hľadajúc obživu, orientovali sa na remeslá.

Významným remeselníckym strediskom bola Skalica, kde v 18. a začiatkom 19. stor. pracovalo množstvo remeselníckych dielní (čižmárov, ševcov, kožušníkov, mäsiarov, tkáčov a iných), z ktorých najvýznamnejšie boli súkennícke dielne. Dôležitým zdrojom obživy bolo remeslo i v Senici (obuvníci, krajčíri, mäsiari a ďalší), v Brezovej p. B. (garbiari), v Myjave, Jablonici, Sobotišti a v Levároch [32, 35, 36].

Remeselná výroba sa stala jedným z faktorov rozvoja manufaktúrneho spôsobu výroby. Vo viacerých centrách regiónu boli v činnosti manufaktúry, ktorých význam značne presiahol hranice regiónu.

Roku 1736 vznikla jedna z najväčších manufaktúr u nás a zároveň manufaktúra celoeurópskeho významu — Šaštínska kartúnka. V období jej vrcholného rozvoja (začiatkom 19. stor.) pracovalo pre kartúnku až 13 000 pradiarov (väčšina bola rozptýlená v dielňach, ktorých prácu organizovali faktórie v okoli-

tých sídlach) a ročne vyrábala 30—60 tisíc kruhov kartúnu a polokartúnu [35].

V polovici 18. stor. vznikla v Holiči manufaktúra celoeurópskeho významu s orientáciou na výrobu majoliky, neskôr anglického porcelánu. V 60. rokoch 18. stor. vznikli dve menšie manufaktúry, v Senici na spracovanie vlny a v Sobotišti na spracovanie vlny a koží. Existovali iba krátky čas, bez potrebného kapitálu a v silnej konkurencii rýchlo zanikli [32].

V druhej polovici 18. a začiatkom 19. stor. možno región Senice pokladať za priestor s vysokým stupňom koncentrácie remeselnej a manufaktúrnej výroby. Táto koncentrácia predstavovala jedinečný potenciál pre rozvoj priemyslu a pre celkový ekonomický rozvoj územia. Zánikom manufaktúr sa prerušila kontinuita výroby a tieto predpoklady zostali nevyužitú. Nositeľom výrobných tradícií sa stalo remeslo, ktoré v niektorých strediskách pretrvalo až do 20. storočia (garbiarstvo, drevovýroba).

Najstaršie priemyselné závody s trvalejším významom vznikli až začiatkom 20. storočia. Bol to závod na výrobu obalov v Skalici (1905) a závod na fažbu ropy v Gbeloch (1914). Až do prvej svetovej vojny to boli iba menej významné závody, ktoré spolu s miestnymi pílami, pálenicami a remeselníckymi dielňami málo ovplyvňovali poľnohospodársky charakter regiónu.

V medzivojnovom období vznikli niektoré závody, ktoré sa v ďalšom období rozrástli a významne sa podieľali na priemysle regiónu. Bol to závod na výrobu umelých vlákien v Senici (1920), závod na výrobu armatúr v Myjave (1937), tehelňa v Borskom Jure, drevárske závody v Skalici a v Jablonici. Celkovo však investície do priemyslu regiónu boli nevelké a hodnota výrobných prostriedkov všetkých priemyselných závodov bola po oslobodení iba 152 miliónov Kčs a v r. 1945 pracovalo v priemysle regiónu 4400 pracovníkov.

Rozhodujúci význam pre rozvoj regiónu Senice má obdobie po II. svetovej vojne. Možno ho charakterizovať rastom výroby, technologickým zdokonaľovaním závodov, ale aj lokalizáciou nových závodov. Do r. 1961 počet pracovníkov priemyslu sa zvýšil na 12 300 a v r. 1974 pracovalo v regióne takmer 20 000 pracovníkov. Hodnota základných výrobných prostriedkov v rokoch 1945—1974 vzrástla 23-násobne.

Odvetvová štruktúra priemyslu je veľmi rozmanitá a región patrí k celkom s najvyšším stupňom diverzifikácie. Odvetvia priemyslu možno rozdeliť do troch skupín. Prvú skupinu predstavujú chemický a strojársky priemysel, ktoré predstavujú spolu polovicu výroby regiónu. Významných je aj ďalších päť odvetví — priemysel palív, hutníctvo železa, priemysel stavebných hmôt, textilný a potravinársky priemysel. Obe tieto skupiny odvetví predstavujú takmer 90 % priemyslu regiónu. Zvyšok tvoria výroba tepla a elektriny, drevospracujúci priemysel, priemysel celulózy a papiera, konfekčný priemysel, kožiarsky a obuvnícky a polygrafický priemysel.

ANALÝZA POMOCNÝCH ZNAKOV

Vznik a formovanie teritoriálnych priemyselných útvarov prebiehajú pod vplyvom veľkého množstva faktorov. Štúdium týchto faktorov môže v značnej miere prispieť k objektívnejšej identifikácii priemyselných útvarov, a preto sme aj v našej práci pristúpili ku komplexnému štúdiu vybraných geografických javov a procesov.

V skupine pomocných znakov delimitácie priemyselných uzlov sme analyzovali niektoré javy a procesy, a to v takej miere, akou ovplyvňovali vývoj, štruktúru a rozmiestnenie priemyselnej výroby, prípadne ako môžu perspektívne vplývať na rozvoj tohto odvetvia. Do tejto skupiny sme zahrnuli:

— vybrané charakteristiky prírodných pomerov (geologická stavba a nerastné zdroje, orografické pomery, klimatické pomery, hydrologické pomery, pôdne pomery),

— vybrané charakteristiky socioekonomických pomerov (sídelná sieť, štruktúra a dynamika obyvateľstva, poľnohospodárska výroba, zvláštnosti historického vývoja.

Ako príklad uvedieme výsledky analýzy vplyvu sídelnej siete na formovanie priemyselných uzlov.

Sídelná sieť regiónu má niekoľko zvláštností, ktoré v istej miere prispeli k súčasnému obrazu rozmiestnenia priemyslu. Z celkového počtu 78 sídel (r. 1970) do skupiny miest a obcí mestského typu patrí 7 sídel. Týmto sa región Senice zaraďuje medzi okresy s najväčšou hustotou sídel mestského typu. Charakteristickým znakom mestských sídel je ich relatívne malý počet obyvateľov. Roku 1970 žiadne z miest regiónu neprekročilo veľkosť 10 000 obyvateľov. V poslednom období dve mestá prekročili veľkostnú hranicu 10 000 obyvateľov a r. 1975 mala Senica takmer 13 000 a Skalica 11 500 obyvateľov.

Z celkového počtu obyvateľov regiónu 133 836 (r. 1970) žije v mestách takmer 35 % (46 612). Vzhľadom na veľkostné kategórie mestských sídel možno v regióne identifikovať iba základný typ urbanizácie (koncentrácie do mestských sídel s veľkosťou do 20 000 obyvateľov). Napriek značnej početnosti mestských sídel podiel mestského obyvateľstva je dosť nízky, nedosahuje ani hodnotu priemeru Slovenska (39 %).

V sieti mestských sídel chýba väčšia mestská jednotka. Dlhé obdobie sa neformovalo prirodzené centrum tohto priestoru, ktoré by sa výraznejšie odlišovalo od ostatných mestských sídel. Naopak, viaceré mestské sídla sa formovali ako rovnocenné jednotky. Do r. 1960 tomu napomáhala aj administratívno-politické usporiadanie územia a funkciu okresných centier vykonávali Skalica, Senica a Myjava. V poslednom období zaznamenáva Senica intenzívnejší rozvoj, ktorá je administratívnym a riadiacim regionálnym centrom. Ekonomické funkcie, najmä priemyselnú výrobu, charakterizuje určitá disperzia. Lokalizáciu priemyslu v značnej miere ovplyvnila sieť mestských sídel. Vo všetkých mestských sídlach sa lokalizovali nové alebo sa rozvíjali staršie priemyselné závody. Mestá sú zároveň najvýznamnejšími priemyselnými centrami a ako ďalej uvidíme, aj jadrami priemyselných útvarov vyššieho rádu.

Podstatná časť vidieckych sídel má poľnohospodársku funkciu. V dôsledku zmien, ktoré sa v poľnohospodárstve uskutočnili v posledných desaťročiach, transformovala sa aj funkcia vidieckych sídel. Zvýšil sa podiel nepoľnohospodárskeho obyvateľstva a sídla získali nevýrobné, obytné funkcie. Iba malý počet vidieckych sídel má vlastnú výrobnú priemyselnú základňu. Väčšinou ide o využívanie niektorých miestnych surovín (palivá, stavebné materiály a iné).

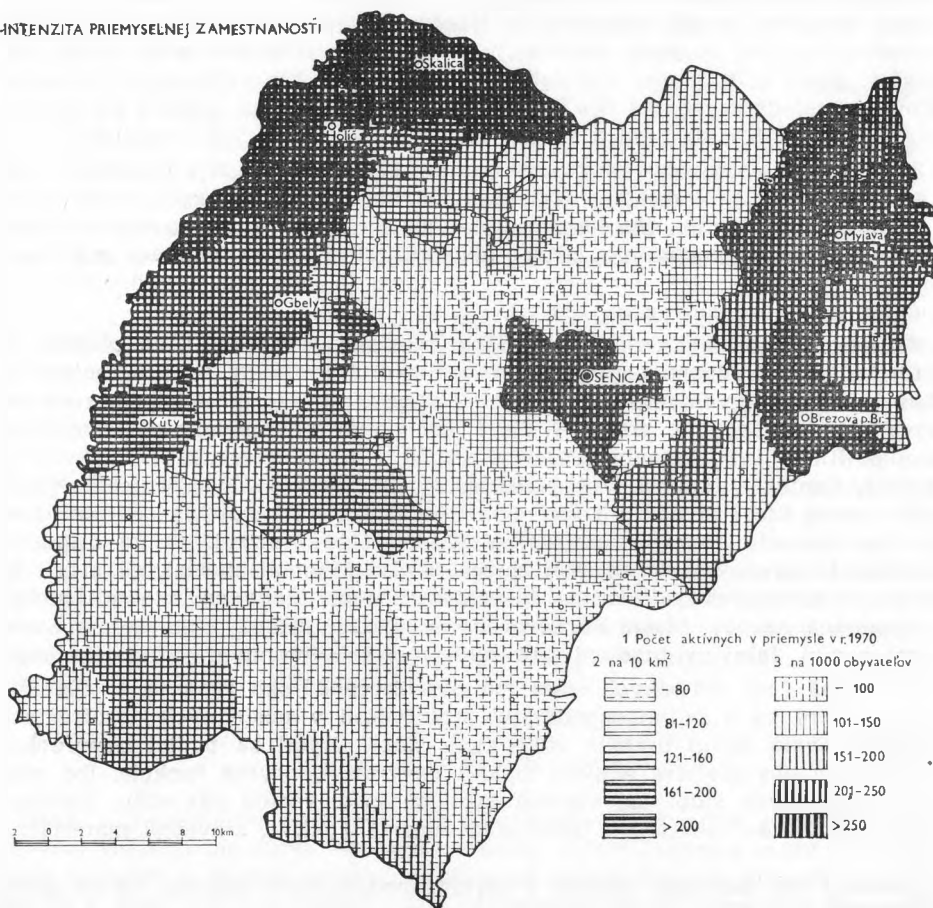
Osobitný typ osídlenia vznikol v severozápadnej časti regiónu. Tu sa začína rozsiahlejšia oblasť rozptýleného kopaničiarskeho osídlenia Myjavsko-bielokarpatská. Je to oblasť mladého osídlenia (16.—17. stor.), ktorá sa rozpre-

stiera vo východnej časti Myjavskej pahorkatiny a na juhovýchodných svahoch Bielych Karpát až k Vlárskemu priesmyku. V týchto priestoroch vznikli veľké rezervy pracovných síl, ktoré pôsobili ako významný lokalizačný faktor priemyslu (Myjava).

Analyza hlavných znakov

Pri delimitácii priemyselných uzlov rozhodujúci význam mala analýza takých javov a procesov, akými sú intenzita priemyselnej zamestnanosti, priemyselné centrá, ekonomické väzby priemyselných závodov a centier, dopravné podmienky územia, dochádzka za prácou do priemyselných centier.

INTENZITA PRIEMYSELNEJ ZAMESTNANOSTI

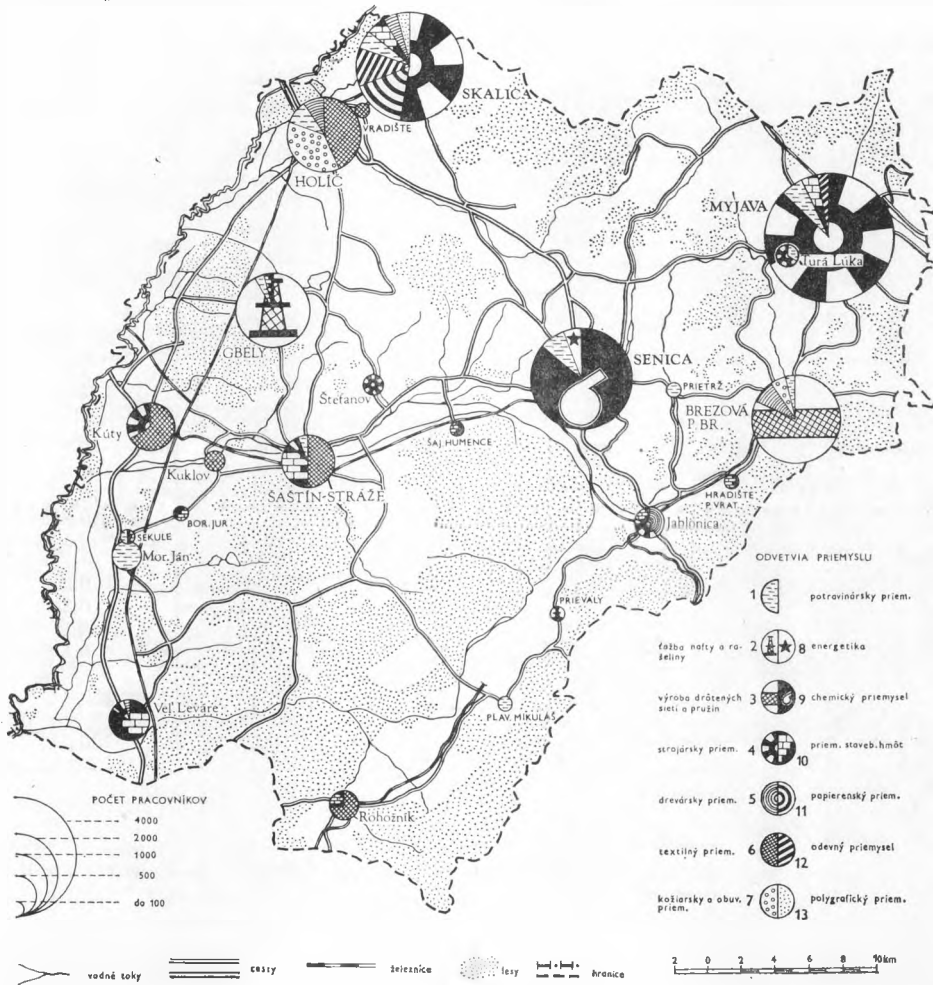

Mapa 1.

INTENZITA PRIEMYSELNEJ ZAMESTNANOSTI

Analýza priemyselnej zamestnanosti je aplikáciou kritéria homogenity pri vyčleňovaní teritoriálnych priemyselných jednotiek. V práci sa použili 3 ukazovatele, a to počet pracovníkov priemyslu na 1000 obyvateľov, počet pracovníkov priemyslu na 10 km² plochy územia a index koncentrácie priemyslu. Základnými jednotkami pre ich výpočet boli obce; údaje sú z r. 1970 (mapa 1).

PRIEMYSEL REGIÓNU SENICA

Mapa 2.

Tabuľka 1
Priemyselné centrá regiónu Senica

	Hrubý obrat	Počet pracovníkov	Základné výrobné prostriedky
	podiel v %		
<i>Centrá</i>			
Myjava	26,8	23,7	16,3
Senica	13,8	17,5	11,0
Skalica	21,0	14,4	34,8
	61,6	55,6	62,1
Brezová p. B.	9,7	10,1	5,3
Gbely	5,2	8,3	16,5
Holíč	6,5	8,5	4,5
	21,4	26,9	28,3
Šaštín-Stráže	4,6	4,7	4,6
Kúty	1,6	3,0	0,9
Veľké Leváre	3,0	2,8	2,2
	9,2	10,5	7,7
Centrá spolu	92,2	93,0	96,1
<i>Lokality</i>			
Jablonica	1,0	1,2	0,3
Moravský Ján	1,3	1,1	0,8
Rohožník	1,0	1,1	0,4
Turá Lúka	0,6	0,7	0,2
Kuklov	0,5	0,6	0,1
Štefanov	0,9	0,6	—
Šajdíkove Humence	0,7	0,3	0,9
Borský Jur	0,2	0,3	0,4
Hradište p. V.	0,3	0,3	0,2
Vrádište	0,4	0,3	—
Sekule	0,4	0,2	0,2
Prievaly	0,3	0,2	0,2
Plavecký Mikuláš	0,1	0,1	0,1
Prietrž	0,1	—	0,1
Lokality spolu	7,8	7,0	3,9
Spolu	100,0	100,0	100,0

V regióne Senica možno určiť viacero areálov s vyššou intenzitou priemyselnej zamestnanosti a s koncentráciou priemyslu. Súvislý väčší areál sa nachádza v severozápadnej časti regiónu. Zahŕňa územia menších centier — Šaštín-Stráže, Gbely, Kúty — vysokú intenzitu dosahuje predovšetkým v okolí centier Holíč a Skalica. Druhý areál sa nachádza v severovýchodnej časti regiónu v okolí centier Myjava, Brezová p. B. Tretí, menší areál predstavuje Senica s niekoľkými okolitými obcami. Rozsiahlejšie územie, ktoré sa tiahne

stredom regiónu od S a v južnej časti sa rozširuje do celej šírky regiónu, má veľmi nízku intenzitu priemyselnej zamestnanosti. Výnimkou sú iba niektoré sídla v južnej časti regiónu (Veľké Leváre, Rohožník).

PRIEMYSELNÉ CENTRÁ AKO JADRÁ UZLOV

Zvýšená intenzita priemyselnej zamestnanosti je ovplyvnená priemyselnou aktivitou, ktorá je lokalizovaná do viacerých centier. Ak za veľkostné kritérium pre vymedzenie centra zvolíme kritérium 500 pracovníkov v priemysle, potom v regióne Senica sa sformovalo 9 priemyselných centier. Vzhľadom na rozlohu územia je to dosť veľký počet, čo svedčí o určitom rozptyle priemyslu v regióne (mapa 2).

Centrá sú dosť diferencované podľa veľkosti. Tri z nich, a to Myjava, Skalica a Senica, sú veľkými centrami (z regionálneho aspektu) a spolu je v nich koncentrovaná viac ako polovica priemyslu. Ďalšie 3 centrá, a to Brezová p. B., Gbely a Holíč, majú strednú veľkosť a spolu predstavujú približne 1/4 priemyslu regiónu. Posledné 3 malé centrá, a to Šaštín-Stráže, Kúty a Veľké Leváre, predstavujú približne 1/10 priemyslu (tab. 1.).

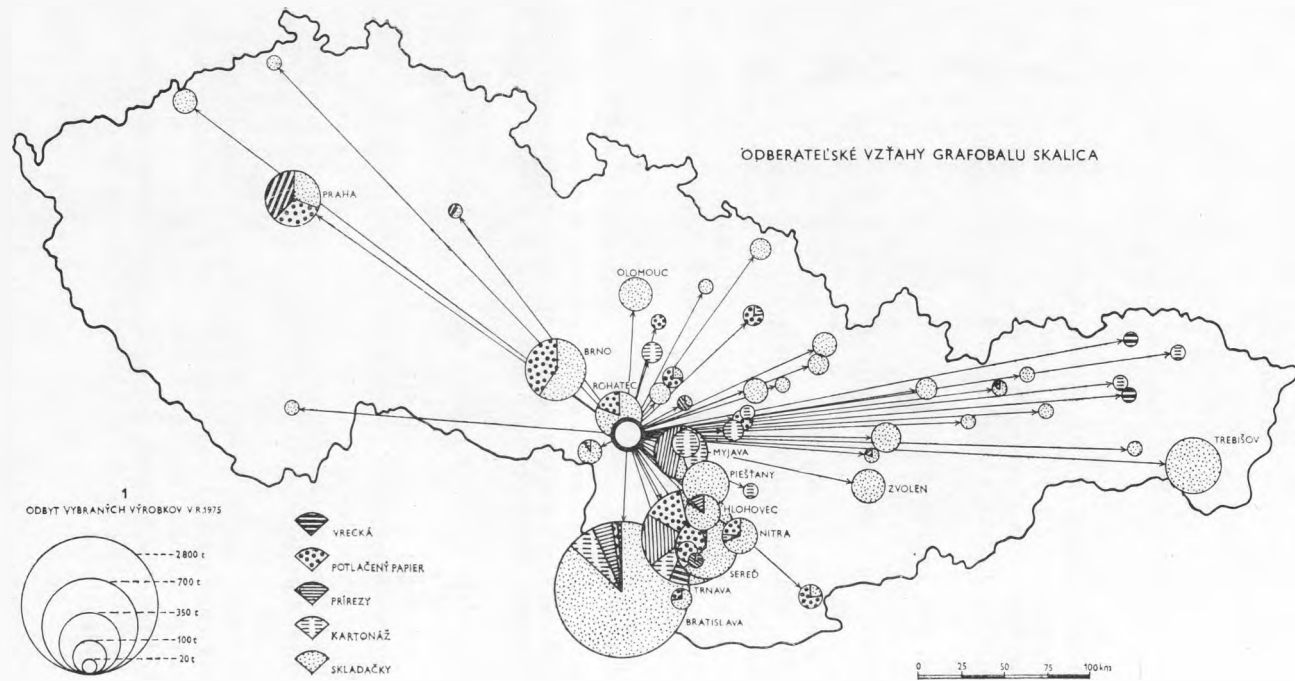
Tvrdenie o rozptyle priemyslu v regióne podporuje i to, že aj v ďalších 14 sídlach je lokalizovaná priemyselná výroba. Pri všetkých ide o menšie závody (resp. prevádzky) a klasifikovali sa ako priemyselné lokality. Ich súhrnný podiel na výrobe regiónu nepresahuje 8 %.

Rozmanitosť odvetvovej štruktúry priemyselných centier a lokalít sme analyzovali pomocou indexu diverzifikácie. Takmer všetky centrá a lokality majú vysokú hodnotu indexu diverzifikácie, čo svedčí o veľmi nízkej rozmanitosti priemyselnej štruktúry. Výnimkou je iba štruktúra priemyslu Skalice, ktorá má väčšiu rozmanitosť. Dôkazom toho je aj skutočnosť, že ako jediné centrum má tri hlavné odvetvia priemyslu. Senica, Holíč, Šaštín-Stráže a Jablonica majú po 2 hlavné odvetvia a všetky ostatné centrá a lokality majú vysoký stupeň špecializácie štruktúr s iba jedným hlavným odvetvím. Napriek prevažne špecializovaným štruktúram priemyselných centier štruktúra celého regiónu vykazuje veľký stupeň rozmanitosti.

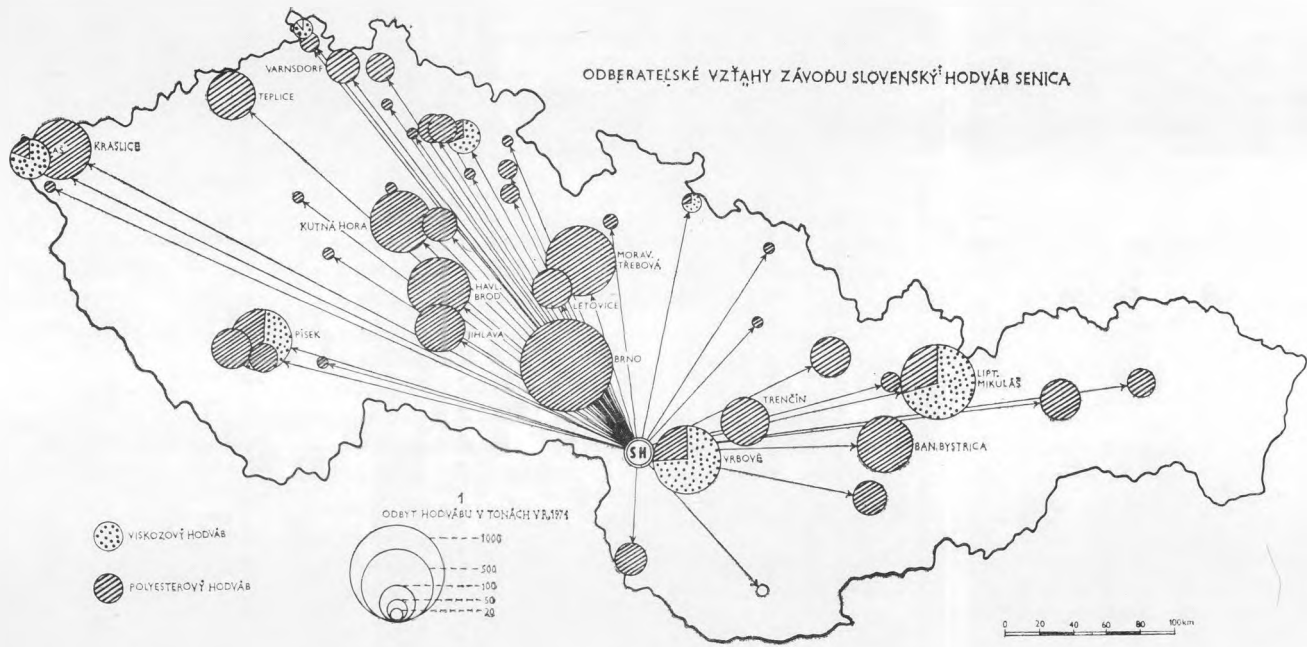
Okrem analýzy rozmanitosti štruktúr sa podrobne hodnotila aj podobnosť štruktúr na základe prítomnosti rovnakých priemyselných odvetví. Takáto podobnosť môže byť dôležitým faktorom vzniku výrobných a nevýrobných väzieb medzi centrami. Pritom je potrebná znalosť výrobných náplní jednotlivých odvetví, pretože väzby možno predpokladať i medzi rôznymi odvetviami. Príkladom môže byť chemická výroba vlákien v Senici a textilný priemysel v ďalších centrách, ďalej strojársky priemysel na Myjave a hutnícka druhovýroba v Brezovej p. B. Hoci v súčasnosti chýbajú intenzívnejšie väzby týchto odvetví, z hľadiska perspektívnych optimálnych foriem usporiadania priemyslu možno takéto väzby predpokladať.

EKONOMICKÉ VÄZBY PRIEMYSELNÝCH ZÁVODOV A CENTIER

Ekonomické väzby sú jedným z charakteristických štruktúrnych znakov teritoriálnych priemyselných útvarov. Napriek tomu, že pre priemyselné uzly

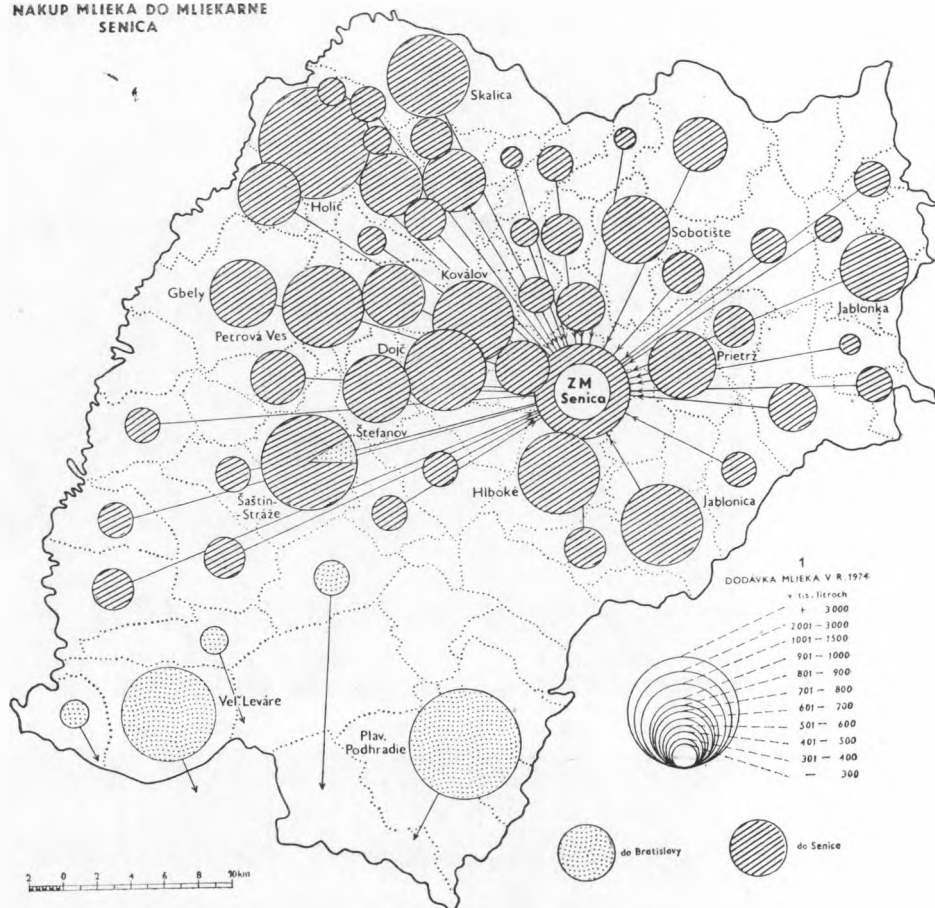

Mapa 3.

Mapa 4.

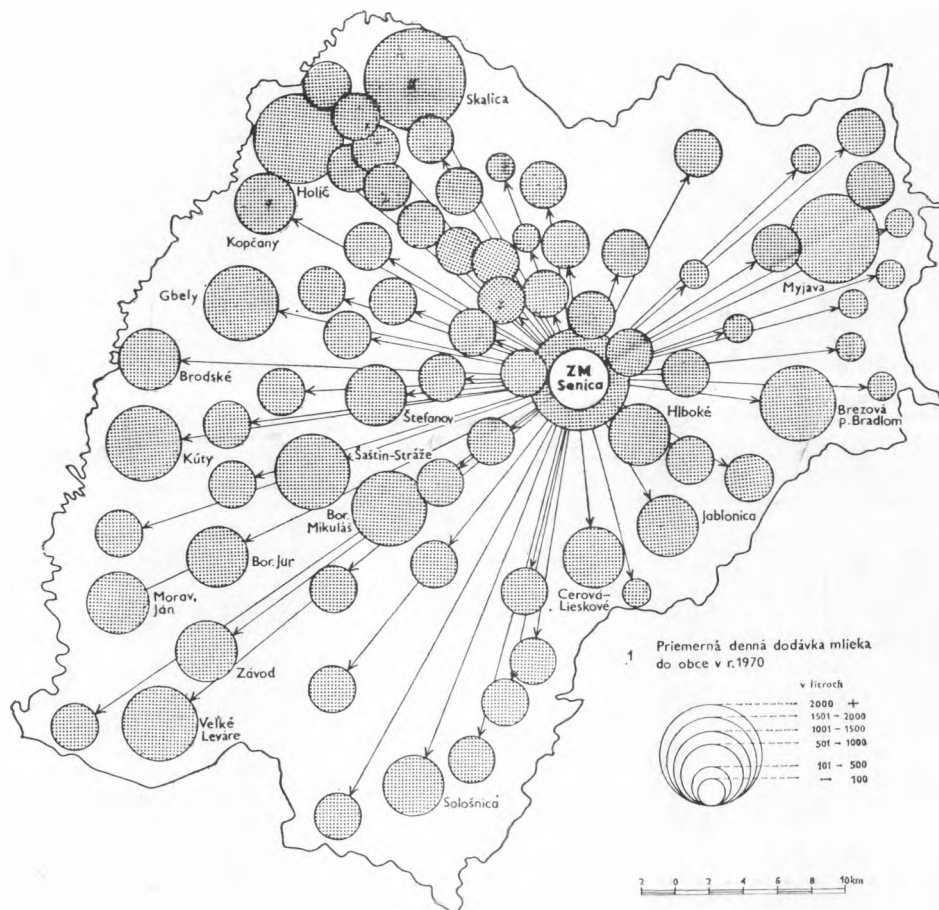
NAKUP MLIKA DO MLIKARNE
SENICA

Mapa 5.

sa tieto väzby nepokladajú za nevyhnutné, ich prítomnosť môže byť významným prostriedkom identifikácie a delimitácie uzlov.

Veľká pozornosť sa venovala predovšetkým dodávateľsko-odberateľským vzťahom. Všeobecne možno konštatovať, že vnútroregionálne väzby založené na dodávkach surovín, polotovarov a hotových výrobkov nie sú početné. Značná časť väčších priemyselných závodov má sformované dodávateľsko-odberateľské vzťahy, ktoré častokrát zahŕňajú územie celého Slovenska alebo aj ČSSR. Niekedy sú to aj vzťahy zo zahraničia (Slovenský hodváb, Slovenská armatúrka, Kovové tkaniny a iné). Ako príklad možno uviesť odbyť výrobkov Grafobalu Skalica a Slovenského hodvábu v Senici, ktoré sú zobrazené na mapách 3 a 4. Tento typ vzťahov dokumentuje široký priestorový dosah výroby (najmä odberateľská sféra), poukazuje na význam určitého centra. Pre vyme-

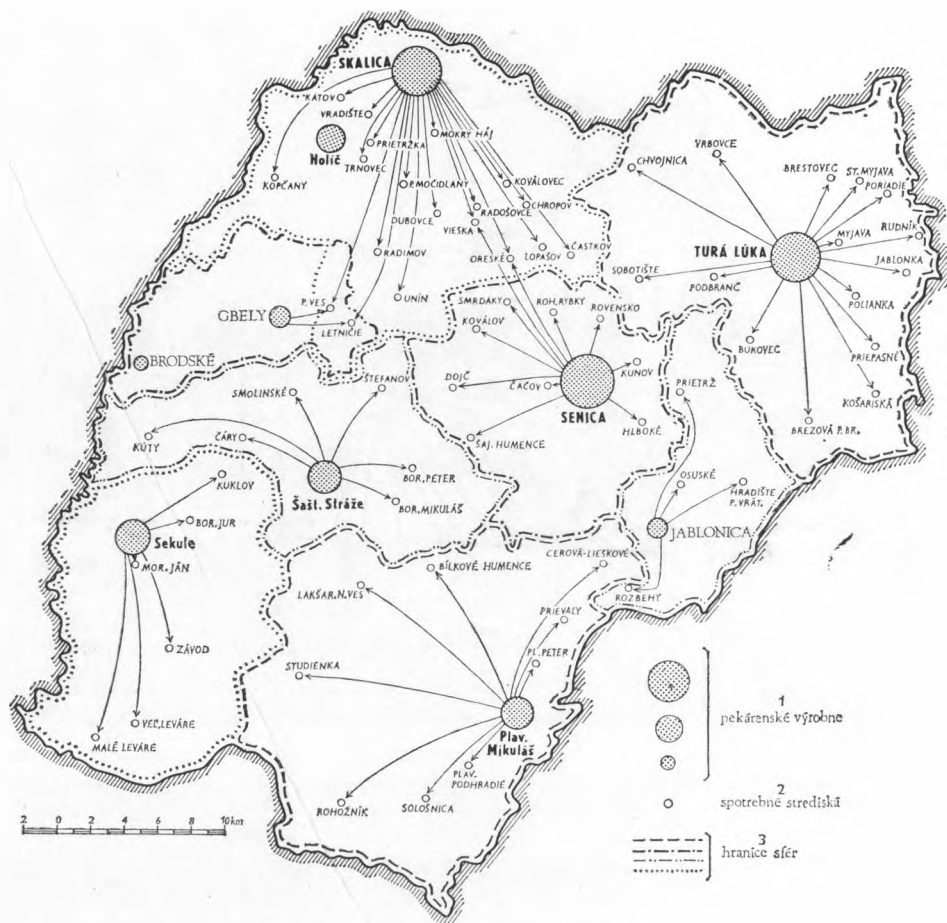

Mapa 6. Odbyt mlieka z mliekárne Senica.

dzenie hraníc priemyselných uzlov, predovšetkým však ich priestorovej veľkosti, tieto vzťahy nemajú veľký význam.

Skupina závodov má sformované dodávateľsko-odberateľské vzťahy, ktoré zahŕňajú územie celého regiónu. Príkladom môžu byť zóny nákupu a odbytu mlieka Západoslovenských mliekární v Senici (mapy 5, 6). Tento typ vzťahov zvyrazňuje význam istého centra, neumožňuje však diferenciaciu územia. Výnimkou je nezhoda istej zóny s územím celého regiónu. V prípade nákupu mlieka (mapa 5) takýto stav poukazuje na gravitáciu južnej časti regiónu k iným centrá (Veľké Leváre, Plavecké Podhradie).

Pri stanovení hraníc priemyselných uzlov môžu značne pomôcť dodávateľsko-odberateľské vzťahy tých centier, ktoré istým spôsobom diferencujú región. Často sú to menšie závody a centrá, ktoré sú lokalizované na miestnych

Mapa 7. Pekárne rajónu Senica.

surovinách a orientujú sa na miestnu spotrebu. Z tohto hľadiska sa analyzovali aj vzťahy viacerých závodov na výrobu stavebných materiálov, výrobní Okresného priemyselného podniku, potravinárskych závodov. Za podklad môžu slúžiť lokalizácia pekární a ich sféry odbytu (mapa 7). Takéto sféry sú často vyjadrením vplyvu rôznych faktorov, akými sú administratívne usporiadanie, dopravné podmienky a pod., môžu sa pomerne rýchlo meniť, preto ich treba hodnotiť aj z týchto hľadísk.

Za osobitne významné sme pokladali organizačné a riadiace vzťahy medzi výrobnými jednotkami. V regióne sú relatívne málo početné a nachádzame ich takmer výlučne pri menších výrobných jednotkách (kameňolomy a štrkopiesky, tehelne, textilné závody — BZVIL, výrobné družstvá). Osobitne silný typ väzieb sa vytvoril v západnej časti regiónu, a to v rámci prieskumu a ťažby ropy i zemného plynu.

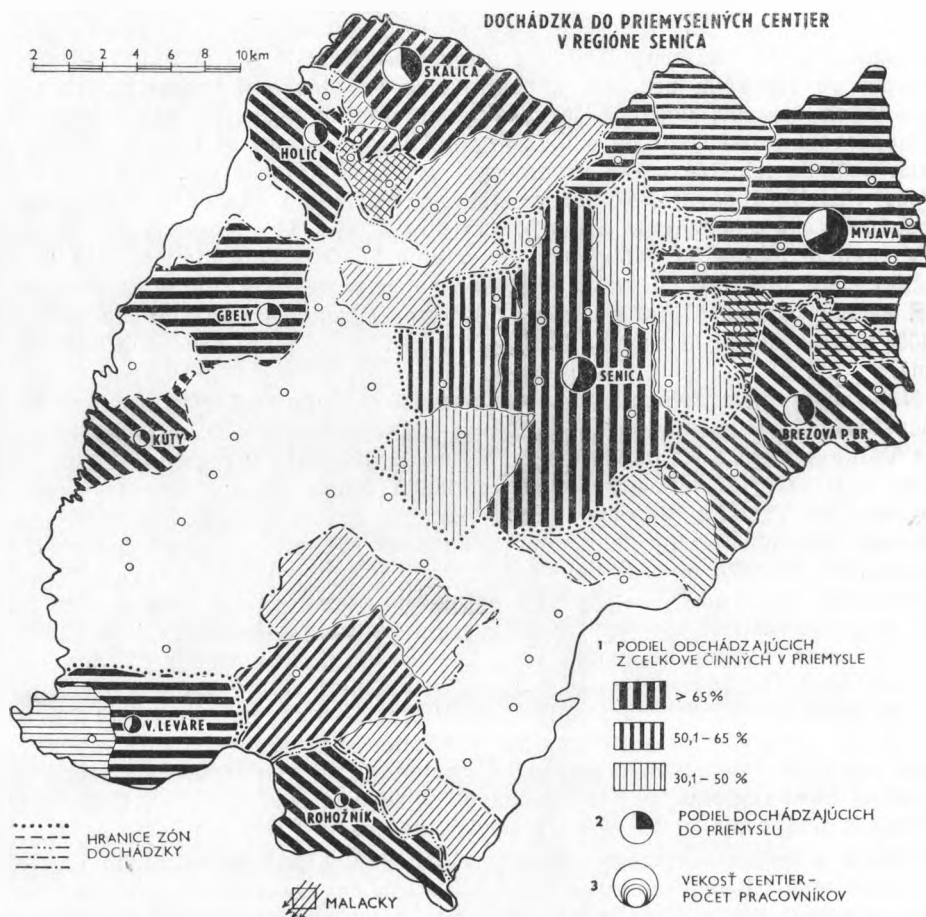
Požiadavky na vnútornú štruktúru priemyselného uzla nie sú zatiaľ jednotné. Takmer vo všetkých prípadoch, zaoberajúcich sa otázkami teritoriálnych priemyselných útvarov, zdôvodňuje sa význam dopravnogeografickej polohy. Pri vymedzovaní priemyselných uzlov je spoločná dopravná sieť jednou zo základných požiadaviek. Má veľký význam pri vytváraní takmer všetkých ostatných typov väzieb (dodávateľsko-odberateľské, využívanie spoločnej infraštruktúry, dochádzka do zamestnania a pod.).

V regióne Senica je vybudovaných celkom 147 km železníc. Hustota železničnej siete je vcelku dostatočná, i keď jej usporiadanie nie je najvýhodnejšie. Priemerný ukazovateľ hustoty — 8,7 km železníc na 100 km² plochy — je väčší ako na území Slovenska (7,2 km), i keď nedosahuje priemer ČSSR (10,3 km).

Najvýznamnejšie železničné spojenie vedie západnou časťou regiónu a je súčasťou elektrifikovanej trate Bratislava—Břeclav—Praha. Okrem malého centra Veľké Leváre a najdôležitejšieho železničného uzla v regióne — Kúty, na tejto trati neleží žiadne z väčších centier. V Kútoch sa na túto trať napája spojenie do Veselí n. Moravou a na ňom sú centrá Gbely, Holíč a Skalica. Okresné centrum leží na železničnej trati Kúty—Trnava, na ktorú je odbočkou napojená i Brezová p. B. Myjava má železničné spojenie na Moravu a Považie (trať Nové Mesto n. V. — Veselí n. M.). Ako vidieť, všetky priemyselné centrá majú železničné spojenie. Konfigurácia železničnej siete však rozdrobuje celý priestor regiónu, napomáha rozvoj viacerých priemyselných centier. V západnej časti regiónu je to pás centier, ktoré majú dobré vzájomné železničné spojenie s hlavným regionálnym centrom — Senicou. Podobne i Myjava, významné priemyselné centrum, má výhodné železničné spojenie, chýba jej však spojenie železnicou s ostatnými regionálnymi centrami. Železničná sieť v južnej časti regiónu (okrem uvedených je tu ešte železnica Zohor—Plavecký Mikuláš) podporuje niektoré excentrické tendencie v tomto priestore.

Dĺžkou a hustotou cestnej siete sa región Senice podobá ostatným okresom na západnom Slovensku, ktoré dosahujú v oboch ukazovateľoch vysoké hodnoty. Celková dĺžka ciest je 647 km, z toho 70 km ciest I. triedy. Hustotou ciest — 38,3 km na 10 km² plochy — prevyšuje celoslovenský priemer (34,0 km), nedosahuje však celoštátny priemer (57,0 km).

Z ciest I. triedy je najvýznamnejšie spojenie Malacky—Kúty—Břeclav (2), ktoré má veľký celoštátny a medzinárodný význam. Podľa sčítania cestnej dopravy r. 1973 intenzita premávky dosahuje 4000—6000 jednotkových vozidiel. Na tomto úseku je ukončená aj výstavba diaľničného spojenia. Druhá cesta I. triedy (51) vedie strednou a severnou časťou regiónu a je súčasťou spojenia Trnava—Senica—Holíč—Hodonín. Intenzita premávky je 3000—4000 j. v. Tieto dve hlavné, paralelné spojenia sú spojené cestami II. triedy. Sú to cesty Kúty—Šaštín-Stráže—Senica—Vrbovce—Veselí n. M. (500), Lozorno—Rohožník—Jablonica—Brezová p. B. (501). Okrem nich je dôležité spojenie Myjava—Brezová p. B.—Piešťany (499) a spojenia niektorých centier s inými, mimoregionálnymi centrami Myjava—Stará Turá, Myjava—Krajné—Nové Mesto nad Váhom. Intenzita premávky na týchto spojeniach dosahuje 1000—3000 j. v. Túto cestnú sieť dopĺňajú cesty III. triedy, z ktorých majú značný vnútroregionálny význam spojenia Šaštín-Stráže—Holíč, Senica—Sobotište—Myja-

Mapa 8.

va, Malacky—Studienka—Borský Mikuláš a ďalšie kratšie úseky. Vcelku cestná sieť lepšie vyhovuje potrebám dopravného spojenia regiónu. Nahrádza niektoré chýbajúce železničné spoje medzi významnými priemyselnými centrami.

DOCHÁDZKA ZA PRÁCOU DO PRIEMYSELNÝCH CENTIER

Dochádzka za prácou do priemyselných centier je jedným z dôležitých regionálnych procesov, ktoré umožňujú vymedziť teritoriálny rozsah priemyselných uzlov. Tento proces je dôsledkom priemyselnej aktivity, ktorá napriek tomu, že je lokalizovaná bodovo, ovplyvňuje viaceré regionálne javy a procesy

TERITORIÁLNE PRIEMYSELNÉ JEDNOTKY REGIÓNU SENICA

Mapa 9.

na rozsiahlejších priestoroch. Prostredníctvom dochádzajúcich pracovníkov a ich účasťou na výrobnom procese priemyselných centier sa istým spôsobom zapájajú do priemyselnej aktivity i okolité priestory.

Veľké zóny dochádzky majú tri najväčšie priemyselné centrá. Do Myjavy dochádza vyše 3000 pracovníkov a predstavujú 70 % všetkých pracovníkov priemyslu tohto centra. Aj ďalšie dve centrá — Senica a Skalica — majú výrazné zóny dochádzky a do ich priemyslu dochádza 1500 pracovníkov (celkove predstavujú okolo 50 % pracovníkov priemyslu). Vlastné zóny dochádzky majú i Holíč a Brezová p. B. a do každého z týchto centier dochádza asi 800 pracovníkov. Zložitejší obraz dochádzky do priemyslu je v južnej polovici regiónu (mapa 8). Vplyv malých priemyselných centier — Gbely, Kúty, Veľké

Leváre — prejavuje sa iba na malom priestore a s nízkou intenzitou. Nachádzajú sa tu väčšie priestory, ktoré podľa dochádzky nemajú dominantný vzťah k žiadnemu z centier. Navyiac vo viacerých sídlach na J od regiónu sa prejavuje dosť intenzívna dochádzka do mimoregionálnych centier (Malacky, Bratislava).

PRIEMYSELNÉ UZLY V REGIÓNE SENICA

Na základe podrobných analýz uvedených javov a procesov možno v regióne Senica vymedziť štyri priemyselné uzly: Senica; Myjava—Brezová p. B.; Skalica—Holíč; Gbely—Kúty—Šaštín-Stráže.

Tieto jednotky spolu predstavujú podstatnú časť priemyselného potenciálu regiónu. Okrem nich zostali v regióne iba izolované malé priemyselné centrá a lokality, ktorých celkový podiel na priemysle regiónu neprevyšuje 5 %.

Stanovené priemyselné uzly majú relatívne nízku variabilitu veľkosných charakteristík. Ich priemyselný potenciál dosahuje 500—1200 miliónov Kčs hodnôf základných výrobných prostriedkov, v ich priemysle pracuje 3000—7000 pracovníkov a dosahujú 500—1200 miliónov Kčs hodnoty výroby.

Vplyv priemyselnej aktivity nachádzajúcej sa v priemyselných uzloch sa prejavuje aj na niektorých ďalších geografických elementoch, ako sú dopravná sieť, funkcie sídel, špecializácia poľnohospodárskej výroby a pod. Na základe týchto predpokladov priemyselné uzly možno chápať aj o niečo širšie. V takomto prípade sú to priestorové útvary, v ktorých sa prejavuje intenzívnejší vplyv priemyselnej aktivity tých centier, ktoré sú jadrami uzla.

Základnou charakteristikou týchto teritoriálnych útvarov je ich rozloha. Zo 4 priemyselných uzlov v regióne Senica je najväčší uzol Gbely—Kúty—Šaštín-Stráže s rozlohou vyše 500 km². Je v ňom začlenených 16 obcí s celkovým počtom vyše 35 000 obyvateľov. Takmer 385 km² má rozlohu uzol Senica, je v ňom 20 obcí s takmer 30 000 obyvateľmi. Priemyselný uzol Myjava—Brezová p. B. má viac ako 320 km², 17 obcí a žije tu 27 000 obyvateľov. Rozlohou najmenší je uzol Skalica—Holíč, 272 km², i keď ľudnatosťou je druhý najväčší. V 19 sídlach tu žije vyše 32 000 obyvateľov.

Veľkostné rozdiely priemyselných uzlov nie sú však relatívne veľké. Možno to vidieť aj z podielov v jednotlivých ukazovateľoch na celom regióne, ktoré najčastejšie dosahujú hodnoty 20—25 %.

ZÁVER

Analýza teritoriálnych priemyselných útvarov v regióne Senica poskytla niektoré poznatky o procesoch ich formovania, o ich štruktúrnych a veľkostných znakoch. Vymedzené priemyselné uzly predstavujú podľa počtu obyvateľov, počtu činných v priemysle a svojou rozlohou iba malé útvary. Priemyselné uzly, uvádzané v prácach sovietskych autorov, sú vo všeobecnosti väčšími útvarmi. Dosahujú rozlohu až niekoľko tisíc km², ich počet obyvateľov je 50 000—100 000, v priemysle pracuje 10 000—300 000 pracovníkov a hodnota priemyselnej výroby je 50 000 000—1 000 000 000 rubľov.

Veľkosť a počet priemyselných uzlov v regióne Senica v značnej miere ovplyvňuje určitý rozptyl obyvateľstva, priemyselnej výroby, usporiadania do-

pravnej siete, vývoj administratívno-politických pomerov a pod. Získané poznatky majú platnosť iba v obmedzenom priestore. Škála veľkostných typov priemyselných uzlov bude oveľa pestrejšia, ako sa uskutoční analýza väčších a rôznorodejších teritoriálnych jednotiek (resp. územie celého Slovenska).

Analýza vnútornej štruktúry priemyselných uzlov ukázala, že tieto útvary majú prevažne znaky priemyselných zoskupení. Medzi ich priemyselnými závodmi sa prevažne identifikovali nepriame väzby, sprostredkované inými prvkami socioekonomickej sféry (doprava, sídelná štruktúra, obyvateľstvo a pod.). Priame väzby, ktoré charakterizujú štruktúru komplexov, vytvárajú sa pomalšie. V ďalšom vývoji možno predpokladať využitie niektorých zdrojov a možností rozvoja priemyslu. Tento rozvoj by mal prispieť aj k informovaniu optimálnejších teritoriálnych priemyselných útvarov.

LITERATÚRA

1. ALAEV, E. B.: Promyšlennij uzol kak kategorija ekonomičeskoj geografii. Zb.: Novyye metody ekonomičeskoj geografii, 1. Moskva 1967. — 2. BAGROV, N. V.: Osobennosti formirovaniya i razvitiya promyšlennych uzlov južnovo ekonom. rajona. Zb.: Problemy territoriaľnoy organizacii promyšlennych rajonov i uzlov SSSR. Moskva 1974. — 3. BAKLANOV, P., Ja.: Elementarnyje prostranstvennyje sistemy promyšlennogo proizvodstva. Vestnik Moskovskovo Universiteta. Geografija, 2. Moskva 1972. — 4. BAKLANOV, P., Ja.: Promyšlennye punkty i promyšlennye uzly v ekonomiko-geografičeskom analize. Zb.: Problemy territoriaľnoy organizacii promyšlennych rajonov i uzlov SSSR. Moskva 1974. — 5. BELOUSOV, I. I.: Osnovy učenija ob ekonomičeskom rajonirovanii. Moskva 1976. — 6. BEBRINOVA, M. P.; CHRUŠČEV, A. T.: Ekonomiko-geografičeskie issledovanija territoriaľnoy organizacii promyšlennosti SSSR. Vestnik MU — Geografija 4. Moskva 1976. — 7. GORLOV, V. N., SAUŠKIN, Ju. G.; TROFIMOVSKAJA, E. A.: Praktičeskoje značenije geografičeskovo izučeniya prom. uzlov. Vestnik MU — Geografija, 1. Moskva 1963. — 8. GRANBERG, A. G.: Modely razmeščeniya proizvodstva v sisteme optimaľnovo planirovaniya. Izv. Sib. AN SSSR, 6. Ser. obšč. nauk, 2. Novosibirsk 1967. — 9. GRIGORJEVA, A. A.: Nizovyje promyšlennno-territoriaľnyje elementy pionernych rajonov Sibiri i ich klasifikacija. Zb.: Problemy ter. org. prom. rajonov i uzlov SSSR. Moskva 1974. — 10. HALOUZKA, P.: Rozmístování průmyslu. Praha 1968.

11. HERMAN, S.: Obszary koncentracji przestrzennej przemyslu w Polsce w 1956 r. Biul. KPZK PAN. Warszawa 1967. — 12. CHRUŠČEV, A. T.: Taksonomičeskaja model promyšlennogo rajonirovaniya SSSR. Vestnik MU — Geografija, 5. Moskva 1976. — 13. CHRUŠČEV, A. T.: Problemy promyšlennogo rajonirovaniya SSSR. Zb.: Problemy ter. org. prom. rajonov i uzlov SSSR. Moskva 1974. — 14. CHRUŠČEV, A. T.: Promyšlennye rajony i uzly SSSR. Moskva 1972. — 15. KALAŠNIKOVA, T. M.: Proizvodstvenno-territoriaľnyje komplekxy. Zb.: Territor. sistemy proizv. sil. Moskva 1971. — 16. KARASKA, G. J.: The spatial structure and dynamics of industrial organisation. Zb.: The organisation of spatial industrial complexes. Novosibirsk 1976. — 17. KAWALEC, W.: Okregi przemyslowe i regiony ekonomiczne w Polsce. Warszawa 1965. — 18. KOHL, H.: Grundfragen der komplex-territorialen Entwicklung in älteren Industriegebieten sozialistischer Staaten. Petermans Geographische Mitteilungen, 2. Leipzig 1976. — 19. KOLOSOVSKIJ, N. N.: Osnovy ekonomičeskogo rajonirovaniya. Moskva 1958. — 20. KRÍŽAN, M.: Stručný náčrt vývoja lokalizačných teórií a teórie ekonomickej oblasti. Bratislava 1969.

21. MISZTAL, S.: Przemiany w strukturze przestrzennej przemyslu na zemiach Polskich w latach 1860—1965. Studia KPZK PAN, 31. Warszawa 1970. — 22. MIZERA, Š. OUTRATA, R., VOLKO, V. a kol.: Faktory pôsobiace na rozmiesťňovanie výrobných a nevýrobných činností. Výsk. práce VÚ OP 93. Bratislava 1975. — 23. MLÁDEK, J.: Typy

priemyselných centier na Strednom Považí. Geogr. Čas. 27, 2. Bratislava 1975. — 24. MLÁDEK, J.: Teritoriálne priemyselné útvary. Acta Facultatis rerum naturalium UC, Geographica, 19. Bratislava 1980. — 25. NEKRASOV, N. N.: Naučnyje osnovy general'noj schemy razmeščeniya proizvoditel'nyh sil SSSR na period do 1980 g. Zb.: Regionalnoje razvitije i geografičeskaja sreda. Moskva 1971. — 26. NIKOLSKIJ, I. V.: Klasičfikacija ekonomičeskich svjazej rajonov proizvodstvennogo kompleksa. Vestnik MU Geografija, 5. Moskva 1971. — 27. OBUCHOVSKIJ, V. S.: Priznaki i pokazateli različnyh tipov promyšlennyh uzlov. Zb.: Ekonomiko-geogr. probl. formirovanija TPK Sibiri. Novosibirsk 1973. — 28. POMAZANOV, S. J.: O metodike vydelenija promyšlennyh uzlov i scheme ich proizvodstvennoj charakteristiki. Izv. An SSSR., ser. geografičeskaja, 3. Moskva 1962. — 29. Problemy territorial'noj organizacii promyšlennyh rajonov i uzlov SSSR. Moskva 1974. — 30. SAUŠKIN, Ju. G., ŠAPOŠNIKOV, A. S.: Problemy razvitija i tipologii promyšlennyh uzlov na primere Srednego Povolž'ja. Moskva 1965.

31. SAUŠKIN, Ju. G., NUTENKO, L. J.: Model' razmeščeniya postadijnyh „cepoček“ promyšlennyh predpriyatij. Izvestija AN SSSR, ser. ekonomičeskaja, 1. Moskva 1970. — 32. Senica. Vlastivedný zborník. Bratislava 1974. — 33. SLÁVIKOVÁ, Z.: Priestorové usporiadanie hospodárstva v teoretickom myslení sovietskych ekonómov. Bratislava 1976. — 34. STRÍDA, M.: Průmyslová jádra. Sborník Čs. společnosti zeměpisné. 67, 2. Praha 1962. — 35. ŚPIESZ, A.: Manufaktúrne obdobie na Slovensku 1725—1825. Bratislava 1961. — 36. ŚPIESZ, A.: Staré skalické remeslá. Zb.: Skalica v minulosti a dnes. Bratislava 1968.

Йозеф М л а д е к

ПРОМЫШЛЕННЫЕ УЗЛЫ КАК ЕДИНИЦЫ РАЙОНИРОВАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ И ИХ ИДЕНТИФИКАЦИЯ В РЕГИОНЕ СЕНИЦА

Промышленный узел представляет собой особую единицу районирования промышленности, содержащую кроме определенных территориальных параметров также и некоторые структурные признаки. С территориального аспекта этот узел может быть образован одним или несколькими промышленными центрами, к которым относятся также и некоторые менее размерные территориальные единицы (промышленные локальности) и к ним относящиеся смежные участки. В качестве структурных признаков промышленного узла можно рассматривать определенную степень комплексности, присутствие связей разного типа, главным образом учитывая транспортное положение, общую инфраструктуру, а также производственно-технологические и экономико-управленческие связи.

На возникновение и формирование промышленных узлов влияет множество факторов. Поэтому, при изучении промышленных узлов региона Сеница избран путь более комплексного анализа избранных географических явлений и процессов. Их анализ проводился в такой мере, в какой они влияли на развитие, структуру и размещение промышленного производства. В группу вспомогательных признаков включены избранные характеристики природных условий (геологическое строение, полезные ископаемые, оротографические, гидрологические, почвенные и климатические условия и избранные характеристики социально-экономических условий (сеть населенных пунктов, структура и динамика населения, сельскохозяйственное производство, особенности исторического развития).

В процессе делимитации промышленных узлов решающим является изучение таких явлений и процессов, какими являются, например, интенсивность занятости в промышленности, промышленные центры, экономические связи промышленных предприятий и центров, транспортные условия территории, прибывание на работу в промышленные центры.

В результате подробного анализа данных элементов в регионе Сеница можно выделить 4 промышленные узлы (карта 9). Эти единицы обладают относительно низкой степенью вариабильности по величине. Промышленный потенциал этих узлов составляет 500—1200

миллион крон стоимости основных производственных фондов, в промышленности занято 3—7 тысяч работников, вырабатывающих 500—1200 миллион крон стоимости производства продукции. Площадь занимаемая промышленными узлами составляет 250—500 кв. км, проживает здесь 25—35 тысяч жителей в 15—25 населенных пунктах.

Эти выделенные промышленные узлы по выше приведенным данным представляют собой лишь не крупные промышленные образования. Шкала типов по величине будет намного пестрее, если осуществить анализ более размерных и разнообразных территориальных единиц (например, территории всей Словакии).

Анализ внутренней структуры промышленных узлов показал, что эти образования носят признаки промышленных группировок. Между промышленными предприятиями определены, главным образом, косвенные связи, опосредствованные другими элементами социально-экономической сферы (транспорт, структура сети населенных пунктов, населения и т. п.). Прямые связи, характеризующие структуру комплексов, создаются медленнее. В дальнейшем развитии можно предполагать использование некоторых ресурсов и возможностей развития промышленности для формирования более оптимальных территориальных промышленных образований.

Карта 1. Интенсивность занятости в промышленности.

1 — число активно занятых в промышленности в 1970 г., 2 — на 10 кв. км, 3 — на 1000 жителей.

Карта 2. Промышленность региона Сеница.

Отрасли промышленности:

1 — пищевкусовая, 2 — добычи нефти и торфа, 3 — производство проволочных сеток и пружин, 4 — машиностроение, 5 — деревообрабатывающая, 6 — текстильная, 7 — кожедельная и обувная, 8 — энергетика, 9 — химическая, 10 — строительных материалов, 11 — бумажная, 12 — текстильная, 13 — полиграфическая.

Карта 3. Поставки предприятия Графобал, Скалица.

1 — сбыт избранных видов продукции в 1975 г.

Карта 4. Поставки предприятия Словенски годваб, Сеница.

1 — сбыт шелка в 1974 г.

Карта 5. Заготовки молока Молокозавода, Сеница.

1 — заготовки молока в 1974 г.

Карта 6. Сбыт молока Молокозавода, Сеница.

1 — средняя суточная поставка молока в населенные пункты в 1970 г.

Карта 7. Хлебо-булочные заводы региона Сеница.

1 — хлебо-булочные заводы, 2 — потребительские центры, 3 — границы сфер.

Карта 8. Приезжающие-уезжающие на работу в промышленные центры региона Сеница.

1 — доля уезжающих от общего числа занятых в промышленности, 2 — доли приезжающих на работу в промышленные предприятия, 3 — величина центров, 4 — границы зон приезжающих-уезжающих на работу.

Карта 9. Территориальные промышленные единицы региона Сеница.

1 — промышленные центры, 2 — крупные, 3 — средние, 4 — мелкие, 5 — промышленные локальности, 6 — остальные населенные пункты, 7 — границы промышленных узлов.

Табл 1. Промышленные центры региона Сеница.

Перевод: Л. Правдова

INDUSTRIAL NODES AS UNITS OF INDUSTRIAL REGIONALIZATION AND THEIR IDENTIFICATION IN THE REGION OF SENICA

The industrial node represents a special unit of industrial regionalization, which besides certain territorial parameters has also several structural marks. From the territorial aspect it can be formed either by one or by several industrial centres, to which also both smaller territorial units (industrial localities) and the adjacent territory bound with them are coordinated. For structural marks of the industrial node a certain degree of complexity can be considered as well as the presence of bonds of different types, mainly through transportation position, common infrastructure as well as through production-technological and economic-directing bonds.

The rise and forming industrial nodes are influenced by a great number of factors. Therefore in studying the industrial nodes in the region of Senica a more complex analysis of selected geographical phenomena and processes was chosen. These phenomena and processes have been analyzed to such a measure, in which they influenced the development, structure and dislocation of industrial production. To the group of auxiliary marks selected characteristics of natural conditions (geological structure, soil conditions, climatic conditions) have been placed as well as selected characteristics of socioeconomic conditions (settlement network, structure and dynamics of population, agricultural production, specialities of historic development).

In the delimitation of industrial nodes deciding is the study of such phenomena and processes as the intensity of industrial employment, industrial centres, economic bonds of industrial plants and centres, transportation conditions of territory, attendance to work to industrial centres.

On the basis of detailed analyses of the elements mentioned it is possible to identify 4 industrial nodes in the region of Senica (Map 9). These units are relatively of low variability as to the size characteristics. Their industrial potential attains 500—1200 million Kčs as to the value of production essentials, 3—7 thousand workers are employed in their industries and they attain 500—1200 million Kčs as to the value of production. The area of industrial nodes is 250—500 square kilometres, 25—35 thousand population is in them as well as 15—20 settlements.

The industrial nodes laid out represent only small industrial formations according to the values mentioned. The scale of size types of industrial nodes will be much more varied, if an analysis of larger and more heterogeneous territorial units (perhaps of the territory of whole Slovakia) is realized.

The analysis of the inner structure of industrial nodes has shown that these formations possess predominantly the marks of industrial groupings. Among their industrial plants indirect bonds predominantly have been identified, mediated by other elements of socioeconomic sphere (transportation, settlement structure, population and so on). The direct bonds, which characterize the structure of complexes are formed more slowly. In the further development it is possible to presume the utilization of some resources and possibilities in the development of industry to form more optimal territorial industrial formations.

Map 1. Intensity of industrial employment.

1 — number of active in industry in 1970, 2 — per 10 square kilometres, 3 — per 1000 population.

Map 2. Industrial region of Senica. Industrial branches:

1 — food industry, 2 — output of crude oil and peat, 3 — production of wire

meshes and springs, 4 — machine industry, 5 — wood industry, 6 — textile industry, 7 — shoe and leather industries, 8 — power industry, 9 — chemical industry, 10 — industry of building materials, 11 — paper industry, 12 — clothing industry, 13 — polygraphic industry.

Map 3. Customer relations of the Grafobal, Skalica.

1 — Marketing of selected products in 1975.

Map 4. Customer relations of the plant Slovenský Hodváb, Senica.

1 — Marketing of silk in 1974.

Map 5. Purchase of milk to the dairy in Senica.

1 — Delivery of milk in 1974.

Map 6. Marketing of milk from the dairy in Senica.

1 — Average daily delivery of milk to the community in 1970.

Map 7. Bakeries of the region Senica.

1 — Bakery factories, 2 — consuming centres, 3 — boundaries of spheres.

Map 8. Commuting to industrial centres in the region Senica.

1 — Share of departing in totally active in industries, 2 — share of commuting to industries, 3 — size of centres, 4 — boundaries of commuting zones.

Map 9. Territorial industrial units of the region Senica.

1 — industrial centres, 2 — large, 3 — middle, 4 — small, 5 — industrial localities, 6 — the other settlements, 7 — boundaries of industrial nodes.

Table 1. Industrial centres of the region Senica.

From the Slovak translated by A. K r a j č í r